

Over het lot van de gelden op de schuldbemiddelingsrekening

Commentaar van J. Van Campenhout*

Gepubliceerd op "L'Observatoire du Crédit et de l'Endettement. *Annuaire juridique du Crédit et du Règlement collectif de dettes 2017*. Liège : Wolters Kluwer, 2018, pages 460-469. ISBN : 978-94-030-0753-3"

1.

Over het lot van de gelden op de schuldbemiddelingsregeling en de verdeling en bestemming ervan bij het einde of stopzetting van de collectieve schuldenregeling (W. 05/07/1998), is er vooral in het zuiden van het land al heel wat inkt gevloeid. Eén en ander vindt zijn oorsprong in de creativiteit die in vonnissen en arresten aan de dag werd gelegd naar aanleiding van de verdeling van de gelden op de schuldbemiddelingsrekening, en de discussies waartoe dit menigmaal aanleiding heeft gegeven. In het noorden van het land lijkt die discussie veel minder aanwezig en worden er vanuit juridische en praktische overwegingen veelal andere keuzes gemaakt.

Voor een goede situering verdient het aanbeveling kort een aantal beginselen van de procedure collectieve schuldenregeling in herinnering te brengen.

De beschikking van toelaatbaarheid doet een samenloop ontstaan (art. 1675/7 §1 Ger. Wb.), waarbij de wetgever van meet af aan duidelijk heeft geopteerd voor het creëren van een toestand van zgn. '**grote samenloop**'. De beschikking van toelaatbaarheid heeft de onbeschikbaarheid van het vermogen van verzoeker tot gevolg en doet een boedel ontstaan.

De toegang tot de procedure heeft dus alles van een collectief beslag van rechtswege ten behoeve van alle schuldeisers en op alle activa van de verzoeker. Deze onbeschikbaarheid treft niet enkel het vermogen van de verzoeker op het tijdstip van de toelaatbaarheid, maar ook de activa die de verzoeker tijdens de duur van de procedure zal verwerven (inkomsten, schenking, erfopvolging ... etc.) Het geheel van activa van het vermogen van de verzoeker-schuldenaar is in beginsel voortaan bestemd om te dienen tot de voldoening van zijn schuldeisers.

Ander gevolgen van de samenloop betreffen het zgn. gelijkheids- en fixatiebeginsel, zodat alle schuldeisers op voet van gelijkheid worden behandeld (gelijkheidsbeginsel of *paritas creditorum*). Hiermee hangt samen dat de onderlinge positie van de schuldeisers wordt vastgesteld (fixatiebeginsel).

Dit principe van de gelijkheid wordt onder de schuldeisers in een collectieve schuldenregeling ver doorgedreven.

Vanaf de toelaatbaarheid zijn de gevolgen van de zakelijke zekerheden en van de voorrechten geschorst tot het einde, de verwerping of de herroeping van de procedure collectieve schuldenregeling, behalve in geval van tegeldemaking van het vermogen. De schorsing van de zakelijke zekerheden en van de voorrechten houdt concreet in dat de lopende inkomsten steeds pond-pondsgewijs onder de schuldeisers moet worden verdeeld.

* Advocaat - schuldbemiddelaar

Op dit beginsel bestaan enkele uitzonderingen, zo kan er o.m. worden verwezen naar de recente problematiek inzake penale boeten, en het lot daarvan.

Ook de middelen van tenuitvoeringlegging zijn geschost, net zoals de loop van de intresten en de verjaring.

Al deze rechtsgevolgen treden in op de eerste dag die volgt op het opmaken van het bericht van collectieve schuldenregeling, en lopen verder tot aan de verwerping, het einde of de herroeping van de gerechtelijke aanzuiveringsregeling (art. 1675/7 §1 Ger. Wb.)(gerechtelijke aanzuiveringsregeling dient hier begrepen te worden als staand tegenover de ‘buitengerechtelijke aanzuiveringsregeling’, en niet de gerechtelijke aanzuiveringsregeling overeenkomstig art. 1675/11 §2 ev. Ger. Wb.).

2.

Bij zijn aanstelling en tot uitvoering van zijn opdracht opent de gerechtelijk mandataris schuldbemiddelaar een afzonderlijke rekening bij zijn bank. Op deze rekening - ‘schuldbemiddelingsrekening’ genoemd (art. 1675/9 §1 4° Ger. Wb. – worden alle gelden van bij de aanvang enkel en alleen op deze rekening gestort. Alle inkomsten, zonder enige uitzondering, moeten op deze rekening terechtkomen. De wetgever verwijst immers naar ‘alle’ betalingen.

Logisch gevolg van dit alles is dat er op die rekening heel wat gelden worden verzameld die vervolgens door de schuldbemiddelaar geheel of gedeeltelijk worden ‘geherdistribueerd’ o.m. in de vorm van leefgeld aan de verzoeker-schuldbemiddelaar, terugbetaling aan de schuldeisers overeenkomstig de aanzuiveringsregeling, betaling van de kosten en erelonen, betaling boedelschulden, etc.

De vraag die ons thans hier bezighoudt is het lot van de gelden verzameld op de schuldbemiddelingsrekening - gedurende de gehele duurtijd van de collectieve schuldenregeling - naar aanleiding van het beëindigen van de samenloop, en het moment van de beëindiging van die samenloop zelf.

3.

De bedragen die op de bemiddelingsrekening werden gestort in de loop van de procedure van de collectieve schuldenregeling vormen een actief dat is samengesteld tot herstel van de financiële situatie van de debiteur, zodat het logisch is dat deze bedragen bij het (vroegtijdig) einde van de procedure van de schuldbemiddeling (in beginsel) worden behouden voor de schuldeisers en niet zondermeer worden doorgestort aan de schuldenaar-verzoeker.

Daarover bestond evenwel betwisting in rechtspraak en rechtsleer (zie verder).

Hoewel een uiteenzetting in extenso over de verschillende vormen van beëindiging van de collectieve schuldenregeling buiten het bestek van deze commentaar valt, kan hier kort worden verwezen naar de verschillende wijzen van beëindiging en de gevolgen ervan tav. het lot van het beschikbare saldo op de schuldbemiddelingsrekening.

In ieder geval kan op een algemene manier worden gesteld dat daar waar de procedure collectieve schuldenregeling aanvangt middels tussenkomst van de rechter via een beschikking van toelaatbaarheid, het ook steeds via de tussenkomst van de rechter is dat de collectieve schuldenregeling een einde neemt. Er is geen automatisch ‘verval’ of ‘stopzetting’ van de collectieve schuldenregeling zonder opnieuw de tussenkomst van de schuldbemiddelingsrechter. Telkens de rechter wordt gevat in het kader van de beëindiging van de collectieve schuldenregeling is er de vraag naar het lot (verdeling en bestemming) van het hoger genoemd ‘beschikbaar saldo’ op de rekening.

In eenvoudiger termen gevat stelt zich de vraag of het saldo dient te worden beschouwd als ‘niet-uitgekeerd leefgeld’ en dus aan de schuldenaar-verzoeker kan worden overgemaakt, dan wel welk gedeelte van dit saldo er (bijkomend nog) toekomt aan de schuldeisers, los van de prioritaire regeling van de staat van de schuldbemiddelaar.

4.

De meest voor de hand liggende vorm van beëindiging van de collectieve schuldenregeling is een **normale** uitvoering van de minnelijke of gerechtelijke aanzuiveringsregeling. Ook in dit geval zal er wel vaker discussie zijn over het saldo. Het lot van de sommen kan afhangen van de modaliteiten die de aanzuiveringsregeling bepaalt. In vele gevallen wordt er middels akkoord van de schuldenaar-verzoeker, en teneinde de kosten van een herziening te vermijden, nog een stuk van het saldo gedistribueerd aan de schuldeisers in de mate dat de schuldeisers uiteraard niet integraal werden terugbetaald. In geval de schuldenaar-verzoeker niet zijn akkoord verleend, kan nog steeds de rechter worden gevat die in de beschikking einde regeling een uitspraak kan doen omtrent het lot van de gelden op de schuldbemiddelings-rekening.

Over het lot van de gelden bij de **verwerping** valt er voor het noorden van het land een interessante vaststelling te maken. Itt. het zuiden van het land wordt de techniek van de ‘verwerping’ er zo goed als nooit gebruikt, hoewel deze in bepaalde gevallen een interessant ‘alternatief’ kan vormen voor de herroeping, of bij ‘onwerkzame’ dossiers. Hiertegenover staat evenwel dat de schuldenaar-verzoeker vrijwel meteen een nieuwe aanvraag kan indienen om te worden toegelaten (en waarbij nieuwe ontstane schulden ook worden mee opgenomen).

Een andere vorm van beëindiging is bij het **overlijden** van de schuldenaar-verzoeker. De wet voorziet niets over de gevolgen ervan. Het ligt evenwel voor de hand dat door het overlijden de rechter ‘automatisch’ het einde van de collectieve schuldenregeling dient vast te stellen en de schuldbemiddelaar ontlast van zijn mandaat. Ook in dit geval zal de schuldbemiddelingsrechter zich dienen uit te spreken over de verdeling en het lot van de gelden op de schuldbemiddelingsrekening. De getaxeerde staat van de schuldbemiddelaar kan van de rekening worden gehouden, en een eventueel saldo op de rekening kan naar de Deposito- en consignatiekas worden overgemaakt tot recht van wie het behoort. Bij het overlijden van één van de verzoekers wordt in principe de collectieve schuldenregeling verdergezet zonder verdeling van de tegoeden, met taxatie van de staat van de schuldbemiddelaar voor de overleden verzoeker waarvan de procedure een einde neemt.

5.

Over het lot van het **saldo bij vroegtijdige beëindiging (afstand) en herroeping** heeft de wetgever gepoogd meer duidelijkheid te schappen.

Artikel 82, 2° van de wet van 14 januari 2013 (wet houdende diverse bepalingen inzake werklustvermindering binnen justitie, B.S. 1 maart 2013) heeft immers art. 1675/15 Ger. Wb. als volgt aangevuld :

*§2/1. In geval van herroeping overeenkomstig §1, of in geval dat de collectieve schuldenregeling wordt beëindigd overeenkomstig § 1/1 , beslist de rechter **gelijktijdig** over de **verdeling en de bestemming** van de bedragen die beschikbaar zijn op de bemiddelingsrekening.*

*§3. In geval van herroeping of in het geval dat de collectieve schuldenregeling wordt beëindigd en **onverminderd** § 2/1 herwinnen de schuldeisers individueel het recht hun vordering uit te oefenen op de goederen van de schuldenaar voor de inning van het niet betaalde deel van hun schuldvorderingen.*

Deze wettelijke regeling is toepasselijk vanaf 1 september 2013 op alle lopende en nadien toelaatbaar verklaarde schuldenregelingen.

De juiste draagwijdte van artikel 1675/15 §3 heeft in rechtspraak en rechtsleer aanleiding gegeven tot controverse.

Naar aanleiding van een arrest van 8 januari 2015 (S.16.0031.F) heeft het Hof van Cassatie geoordeeld – arrest uitgesproken bij toepassing van artikel 1675/15 Ger. Wb. zoals dit artikel van kracht was vóór de wetswijziging van 14 januari 2013 voornoemd – dat er bij de verdeling onder de schuldeisers, van de bedragen die beschikbaar zijn op de bemiddelingsrekening moet geschieden rekening houdend met **de wettelijke of overeengekomen redenen van voorrang**.

Rechtsleer en daarin gevolgd door de rechtspraak gevat na tussenkomst van het voornoemde arrest, hebben gewezen op de **intussen gewijzigde wetgevende bepaling**, en inzonderheid dat de beslissing van de rechter over de verdeling van de beschikbare gelden dient te gebeuren ‘gelijktijdig’ met de beslissing tot herroeping of met de beslissing tot de vroegtijdige beëindiging van de collectieve schuldenregeling, nl. in de fase waarop de collectieve schuldenregeling nog uitwerking heeft (in die zin C. BEDORET, RCD et ... *la repartition du compte de médiation en cas de révocation*, *Bulletin Juridique et Social*, n 536, février 2015 – 2 p3 en Arbeidshof Luik, vijfde kamer, 19 april 2016, AR 2016/AL/74; alsook Arbeidshof Brussel, elfde kamer, AR 2016/AB/1097).

In die zin wordt geoordeeld dat de wetswijziging derhalve dient te worden begrepen dat de wettelijke voorrangregels bij de verdeling van het saldo op de bemiddelingsrekening in geval van herroeping of vroegtijdige beëindiging niet dienen te worden toegepast omdat op dat (uiterste) ogenblik, bij toepassing van artikel 1675/7 §1, derde lid Ger. Wb. de beschikking van toelaatbaarheid nog steeds de schorsing inhoudt van de uitwerking van de zakelijke zekerheden en voorrechten.

Het Arbeidshof Luik spreekt van het ‘neutraliseren’ van de regels van voorrang hetwelk zich ent op het gebruik door de wetgever van het woord ‘gelijktijdig’, en voegt hieraan toe dat de (voorrangs)regel wordt genuanceerd daar waar aan de rechter de mogelijkheid wordt gelaten te beslissen over de modaliteiten van de verdeling, door bv. toe te laten te beslissen dat een prioritaire schuld eerst nog zou kunnen worden betaald.

Het hof is van oordeel dat de rechter bijgevolg ook kan beslissen om de verdeling te beperken tot de schuldeisers in de boedel en die een geldige aangifte van schuldvordering hebben ingediend.

Beide hoger geciteerde arresten (Luik en Brussel) bouwen verder op deze redenering.

6.

Een aantal vaststellingen dringen zich op.

De wetgever heeft gepoogd via een beperkt ingrijpen een einde te stellen aan de inhoudelijke controverse die in rechtspraak en rechtsleer was gerezen (strekking Dirix en strekking De Leval) omtrent het lot (de verdeling en de bestemming) van de gelden op de schuldbemiddelingsrekening.

Het is **thans duidelijk dat** de tegoeden bij het einde van de procedure igv. afstand en herroeping, ‘niet automatisch’ aan de schuldenaar-verzoeker dienen te worden terugbetaald, noch dat er een evenredige verdeling dient plaats te vinden met respect voor de wettelijke of overeengekomen redenen van voorrang.

De wetgever heeft, zoals m.i. terecht verwoord door de geciteerde arresten Luik en Brussel, de schuldbemiddelingsrechter een bepaalde beoordelingsmarge gelaten bij de **verdeling en de bestemming**, daar waar de wetgever inderdaad door het woordgebruik ‘gelijktijdig’ lijkt te suggereren dat de rechter een beslissing kan nemen op het moment dat de samenloop nog zijn volle uitwerking heeft en bijgevolg de rechter geen rekening dient te houden met de wettelijke redenen van voorrang.

Samengevat, zolang de schuldbemiddelingsrechter de zaak onder zich heeft, en tijdens de gehele duur van de procedure collectieve schuldenregeling, gelden de basisregels van de samenloop. Het is pas met het definitief worden van een vonnis of arrest waarbij het einde van de procedure collectieve schuldenregeling wordt vastgesteld, dat alle schuldeisers de rechten hervatten (art. 1575/15 §3 Ger Wb.)

De rechter vermag het bijgevolg bij de verdeling enkel rekening te houden met de schuldeisers die een geldige aangifte deden; net zoals dat de rechter (bepaalde) boedelschulden prioritair en dus bij voorrang kan laten betalen.

Dit alles neemt niet weg dat in beginsel een verdeling vooreerst nog steeds dient in te houden dat de kosten van de procedure bij voorrang en dus prioritair dienen te worden betaald.

Daarmee gezegd moge het duidelijk zijn dat aan de vele twistpunten omtrent de inhoudelijke aspecten van de door de wetgever genoemde verdeling nog geen einde is zullen nemen, en wel in tegendeel (zie verder).

Daartegenover staat dan weer, dat op basis van een wettekst de schuldbemiddelingsrechter geen verdelingen meer lijkt te kunnen opleggen waarbij rekening dient te worden gehouden met de

redenen van voorrang (hetgeen volkomen in overeenstemming is met de basisregels van de grote samenloop) zodat thans de schuldbemiddeling, het mandaat van de schuldbemiddelaar en de saisine van de rechtbank niet nog langer dienen te worden aangehouden met het oog op de verdeling en de mogelijke discussiepunten die dienaangaande kunnen rijzen.

Het heeft immers steeds vragen doen oproepen dat wanneer het einde van de procedure wordt vastgesteld, de schuldbemiddelaar nog wordt belast met het uitwerken van een verdeling en zijn mandaat wordt aangehouden met het oog daarop; aansprakelijk kan worden gesteld; het K.B. geen vergoeding voorziet behoudens de kosten; maar bovendien ook de rechtbank een blijvende saisine houdt tav eventuele discussies dewelke zouden rijzen naar aanleiding van deze opgelegde verdeling, en daarmee ook schuldeisers tot partij maakt die tot dusver nooit in de regeling werden betrokken. Dit soort redeneringen lijkt door de wetgever thans een halt te zijn toegeroepen, en kunnen in fine als *contra legem* worden beschouwd.

Dit lijkt ook een goede zaak in het licht van een door de Minister van Justitie aangekondigde bevoegdheidsoverheveling naar de vrederechten. Het opvolgen van dossiers collectieve schuldenregeling is een omvangrijke pakket; verdelingen onder de toepassing van de redenen van voorrang en de daarmee samenhangende verdelingsincidenten behoren tot de saisine van de beslagrechter.

7.

Artikel 82 voornoemd heeft in punt 1° ook een andere problematiek opgelost, nl. deze van de vrijwillige stopzetting op initiatief van de schuldenaar-verzoeker. De schuldenaar kan zelf verzoeken om de collectieve schuldenregeling te beëindigen, en in dit geval beslist de rechter over de verdeling en de bestemming van de gelden op de bemiddelingsrekening overeenkomstig art 1675, §2/1 Ger. Wb.

In heel wat gevallen tracht de schuldenaar-verzoeker via de afstand een mogelijke herroeping tijdig te ontlopen, of probeert via deze weg de hand te leggen op de grote opgespaarde reserves op de rekening, waarbij de rechter sinds de wetswijziging de beoordelingsvrijheid heeft om de gelden te verdelen. Lange tijd leek het een 'evidentie' dat in geval van afstand de tegoeden van de schuldbemiddelingsrekening zondermeer aan de verzoeker dienden te worden overhandigd (stelling Dirix)(en dit uiteraard na aftrek van de getaxeerde staat die bij voorrand diende te worden geregeld).

Grote reserves werken jammelijkgenoeg als de spreekwoordelijke 'rode lap', hetgeen niet altijd de meest kritische instelling bij de schuldenaar-verzoeker aanwakkert om na in bezit te zijn gesteld van het saldo de eigen schuldeisers te gaan regelen.

8.

Behoudens het lot van de staat van de schuldbemiddelaar die prioritair en dus bij voorrang dient te worden geregeld, blijft de beoordeling door de schuldbemiddelingsrechter van de betaling van mogelijks andere bij voorrang te betalen schulden, een heikel punt. Dit kan enkel en alleen worden geaccepteerd in de mate de schuld **tegenstelbaar is aan de boedel** (en zijn bijgevolg uitgesloten : alle schulden die voortvloeien uit handelingen die het normale vermogensbeheer te

boven gaan en voor dewelke er geen voorafgaandelijke machtiging van de schuldbemiddelingsrechter is geweest; zijn evenzeer uitgesloten de schulden die voortvloeien uit een verkeerde invulling van het begrip goed huisvaderschap door de schuldenaar-verzoeker in het kader van de collectieve schuldenregeling).

Het kan hier bijgevolg slechts gaan om courante transacties die van aard zijn om de verzoeker in zijn familiaal en professioneel leven te bestendigen, en de handelingen waarvoor de verzoeker-schuldenaar voorafgaandelijk machtiging heeft gekregen van de schuldbemiddelingsrechter.

Dit alles houdt *in concreto* een beoordeling in door de schuldbemiddelingsrechter, hetgeen uiteraard steeds vatbaar is voor beoordeling en discussie.

Treffend hierbij is dat de beoordeling van de prioritair te betalen boedelschulden vrijwel steeds gebeurt in afwezigheid van deze eigenlijke schuldeiser, die immers heel vaak nooit partij in de procedure collectieve schuldenregeling is geweest. In die zin is de tussenkomst van de wetgever ook vatbaar voor kritiek. Al was het maar redenerend vanuit het standpunt van de schuldeiser die geen of geen tijdige aangifte heeft ingediend, of de boedelschuldeiser die over geen ‘prioritaire schuldvordering beschikt, en die op die manier vaak duizenden euro’s aan zich ziet voorbijgaan, en wordt uitgesloten van het voordeel van een ev. verdeling van eventuele tegoeden.

In het geval van een boedelschuldeiser blijft deze veelal afwezige; is geen partij en wordt bijgevolg niet gehoord. Hoger beroep en derdenverzet is voor deze afwezige schuldeiser uitgesloten. Al blijft deze daarentegen zijn eigen executiemogelijkheid behouden.

Vraag is of de ongelijke behandeling tussen de schuldeisers in of van de boedel, bij het einde van de collectieve schuldenregeling, naar recht voldoende verantwoord is door de loutere verwijzing naar het woord ‘gelijktijdig’.

9.

Ook andere elementen zullen inhoudelijk nog steeds punt van discussie blijven, met de vraag in hoeverre de schuldbemiddelingsrechter bij de verdeling hiermee kan en moet rekening houden.

- Quid met het ‘niet uitgekeerde leefgeld’ dat de laatste dertig dagen op de rubriekrekening werd gecrediteerd (hetgeen uiteraard sterk afhankelijk is van het door de schuldbemiddelaar gehanteerde beheerssysteem) ;
- Quid met de tegoeden opgespaard op de schuldbemiddelingsregeling die krachtens de aanzuiveringsregeling aan de schuldeisers toekomen, voor zover de modaliteiten van de regeling hierin zelf niet voorzien.
- etc.

10.

Vanuit een pragmatisch juridische redenering wordt er sinds lang voor de Nederlandstalige schuldbemiddelingsrechter te Brussel een eenvoudiger benadering gevolgd inzake verdeling en bestemming van het saldo van de schuldbemiddelingsrekening.

Verdeling houdt volgens deze redenering in dat na begroting van de staat van de schuldbemiddelaar en het bevelen van de prioritairere betaling ervan, het saldo van de schuldbemiddelingsrekening na verloop van de beroepstermijn wordt overgemaakt aan de Deposito- en Consignatiekas tot recht van wie het behoort.

Dit geeft als grote voordeel dat elke belanghebbende schuldeisers beslag kan leggen in handen van de kas, en dat zelf een verzoeker onder bepaalde voorwaarden deze som opnieuw vrij kan maken (al dan niet in samenspraak met de schuldeisers of de gerechtsdeurwaarder). De verdeling van deze gelden vindt dan plaats buiten het kader van de collectieve schuldenregeling, die immers een einde heeft genomen. De verdeling vindt plaats en houdt rekening met ALLE schuldeisers en volgens de wettelijke regels van voorrang. Eventuele verdelingsincidenten kunnen voor de beslagrechter worden gebracht die immers de natuurlijke rechter is voor dit soort van geschillen.

Deze techniek beantwoordt volkomen aan de wettelijke vereiste van verdeling en bestemming, en is als dusdanig door het Arbeidshof Brussel nooit afgewezen of hervormd.

In geval van overlijden, herroeping, en afstand is na verdeling het overmaken van de gelden aan de Deposito- en Consignatiekas de voor de hand liggende optie van bestemming .

11.

Bij wijze van conclusie kan worden gesteld dat het wettelijk ingrijpen duidelijkheid heeft gecreëerd over het ogenblik tot hetwelk de gevolgen van de samenloop uitwerking blijven hebben, en daarmee de discussie beslecht in het nadeel van het organiseren van verdelingen binnen de collectieve schuldenregeling waarbij er met alle schuldeisers (ook diegenen die geen partij zijn geweest) rekening dient te worden gehouden onverkort de toepassing van de regels van voorrang. Pendant is dat de schuldenaar-verzoeker niet automatisch kan beschikken over de gelden en tegoeden van de rekening bij het einde van de procedure, en de rechter een beoordelingsmarge wordt gelaten. Zulks ligt volkomen in de lijn met elk wetgevend ingrijpen sinds 2005 in het kader van de collectieve schuldenregeling, waar de tussenkomst van de rechter in het geheel van de procedure alleen maar is toegenomen. Vraag is of het nieuw te creëren digitaal platform en een vermoedelijke hervorming van het vergoedingsregime van de schuldbemiddelaar (naar het vb. van faillissement), de omvangrijke taak en tussenkomst van de schuldbemiddelingsrechter meer beheersbaar zal kunnen maken in tijd en middelen.

Ongetwijfeld zal het laatste woord over deze problematiek nog niet zijn gezegd, of hoe beperkt wettelijk ingrijpen grote gevolgen kan ressorteren.